

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยการฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑) ลงพื้นที่ พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในพื้นที่ เพื่อรับทราบปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

๒) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย แนวคิดทฤษฎี และบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา

๓) กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัย ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) และแบบประเมินความพึงพอใจ ร่วมกับชุมชน

๔) เก็บรวบรวมข้อมูล และปฏิบัติตามแผนการดำเนินกิจกรรม

๕) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน

๖) เรียบเรียงผลการวิจัย

๗) สรุปผลการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้น มีกรอบความคิดในการดำเนินการคือ

๓.๑.๑ เรื่องภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก

จากการศึกษาข้อมูลของผ้าขึ้นดินจกเมืองลับแลเบื้องต้น พบว่าการรักษา สืบสาน และสืบทอด และความเข้าใจวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะผ้าขึ้นดินจกของคนในชุมชนนั้นเหลือน้อยมาก และการศึกษาเรียนรู้ประวัติดั้งเดิมความเป็นมาของชาติพันธุ์ เรื่องเล่า ตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติพันธุ์ และผ้าขึ้นดินจกรวมทั้งความภาคภูมิใจในตนเองนั้นไม่ปรากฏมากนัก ทำให้คนรุ่นใหม่รวมทั้งชาวบ้านไม่สนใจที่จะเรียนรู้ “ราก” และ “ตัวตน” ของตนเอง เกิดความสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การสืบค้น และสืบสานจึงเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนจึงต้องมีผู้ที่คิดริเริ่ม และเห็นความสำคัญของชุมชนของตนเองจากแนวคิดดังกล่าวจึงเกิดงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้น

เพื่อสืบค้น สืบสาน อนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งต่อสิ่งเหล่านี้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ รักษา และสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

๓.๑.๒ เรื่องการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในวิถีของชุมชน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนผ่านการสืบค้น เสาหา ด้วยกิจกรรม วิธีการต่างๆ ดังนั้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะผ้าขึ้นดินจกที่เป็นหลักฐานสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวไท-ยวนซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งยังมีความหมายในแง่ของการเรียนรู้ภูมิปัญญา ความคิด คติความเชื่อ รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏ รวมทั้งเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับขึ้นดินจกยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน พร้อมกับการตั้งถิ่นฐานมาช้านานของชาวเมืองลับแล โดยนำมาใช้เป็นสื่อกลางของการเชื่อมโยงไปยังภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ของชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งจะสามารถสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นน่าจะเป็นการฟื้นฟูตัวตนของชุมชน ภูมิปัญญา ความคิด คติความเชื่อ รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏ ตำนาน นิทาน เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับขึ้นดินจก ความเป็นชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาของชุมชนให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า และเรียนรู้ถึงความ เป็นอัตลักษณ์ที่แท้จริงของตนเองและช่วยกันสานต่อให้คงอยู่ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อไป

๓.๒ สถานที่ทำวิจัย

งานวิจัยครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้านในตำบลฝายหลวงคือ บ้านท้องลับแล หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ แผนการดำเนินงาน (Action Plan) มีทั้งสิ้น ๑๙ กิจกรรม ดังนี้

๑) ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ พบปะ พูดคุย กับผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๒) ประชุมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย และวางแผนการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจกบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๓) กิจกรรมการรู้จักตัวตน สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนแสดงความ คิดเห็น และสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน

- ๔) กิจกรรมสืบค้นผ้าขึ้นดินจกโบราณในชุมชน
- ๕) ประชุมทีมวิจัยเพื่อหาแนวทางในการเก็บ และรวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำแผนที่ตำแหน่งของผ้าขึ้นโบราณที่ตนเองหรือที่ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชุมชน
- ๖) กิจกรรมประกวดผ้าขึ้นดินจก และจัดการประกวดการแต่งกายเชิงวัฒนธรรมของผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน
- ๗) ทีมวิจัยออกสำรวจ และเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึกจากผู้สูงอายุ และผู้อาวุโส ที่ไม่สามารถมาร่วมเวทีชุมชนได้ในชุมชนหมู่ที่ ๗ และหมู่ที่ ๑๐ บ้านท้องลับแล รวมถึงชุมชนใกล้เคียงที่มีผู้สูงอายุ และผู้อาวุโสที่มีความรู้ในภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจก
- ๘) กิจกรรมเวทีแสดงความคิดเห็น ถัดสรร และตรวจสอบข้อมูลของลายผ้าขึ้นดินจกของคนในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องคติความเชื่อค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน หรือวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกต่างๆ
- ๙) ทีมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ คติความเชื่อ ค่านิยม จากรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผ้าขึ้นดินจก รวบรวมตำนาน และเรื่องเล่า ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะเกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกของชุมชนบ้านท้องลับแล ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
- ๑๐) จัดนิทรรศการให้ความรู้ โดยการแสดงข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และข้อมูลเรื่องคติความเชื่อ และค่านิยม รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกที่ได้จากการศึกษารวบรวม
- ๑๑) จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ ๑
- ๑๒) ทีมวิจัย และตัวแทนชุมชน ศึกษาดูงานนอกสถานที่ เรื่องผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่ม รวมทั้งวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไท-ยวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านท้องลับแล
- ๑๓) ทีมวิจัย และตัวแทนชุมชน เสนอผลการศึกษาดูงานให้กับชาวบ้านในชุมชนบ้านท้องลับแล พร้อมเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อเป็นมติของชุมชนสำหรับจัดทำแผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน และจัดทำปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรมชุมชนประจำปี ในเรื่องงานประเพณีอาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น พร้อมดำเนินการตามแผน
- ๑๔) ประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนตามแผนการดำเนินงาน เพื่อวัด และประเมินผลการดำเนินกิจกรรมในแง่ของมิติทางวัฒนธรรม และมิติทางสังคม
- ๑๕) นำผลการประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนมาประมวลผล และสรุปผล เพื่อหาแนวทาง และจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้านวัฒนธรรม ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับ

การพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชน
แห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

๑๖) เขียนรายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย

๑๗) เวทีสรุปปิด โดยการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน

ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะประกอบไปด้วย

๑) กิจกรรม และขั้นตอน

๒) วัตถุประสงค์

๓) ระยะเวลา

๔) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๕) กลุ่มเป้าหมาย

๖) ตัวชี้วัด

๗) งบประมาณ

๓.๓.๒ แบบประเมินความพึงพอใจของชุมชน

โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ แผนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชนไท-ยวนลับแลลงเพื่อ
ประเมินแผนการดำเนินงานโครงการการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านทองลับแล ตำบลฝายหลวง
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

๓.๔ การสร้างเครื่องมือ

๓.๔.๑ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan)

ผู้วิจัยมีวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่

๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กระทรวงศึกษาธิการ

๒) ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับ อัตลักษณ์ชุมชน ภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจก และ
การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan)

๓) สร้างแผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) จำนวน ๑๗ กิจกรรม ร่วมกับชุมชน โดยมี
วัตถุประสงค์ ระยะเวลา ผลที่คาดว่าจะได้รับ กลุ่มเป้าหมาย ตัวชี้วัด และงบประมาณ

๔) นำแผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจ
พิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

๕) นำ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) ที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาไป
เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ และนำผลที่ได้ปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

๖) นำ แผนการดำเนินกิจกรรม (Action Plan) ที่ผ่านปรับปรุง และการตรวจสอบการนำไปใช้จริง

๓.๔.๒ การสร้างแบบประเมินตามสภาพจริง

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน จากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยออกแบบร่วมกับชุมชน และได้นำเกณฑ์การประเมินของนักวิชาการมาปรับใช้ ดังนี้

- ๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินจากเอกสาร และงานวิจัยต่างๆ
- ๒) กำหนดจุดประสงค์การสร้างแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน
- ๓) กำหนดแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน โดยมีลักษณะมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และเกณฑ์การกำหนดน้ำหนักค่าคิดเห็นเป็นคะแนน ดังนี้

ตาราง ๓.๑ แสดงระดับการประเมินตามสภาพจริง

ระดับความคิดเห็น	ข้อคิดเห็นทางบวก	ข้อคิดเห็นทางลบ
มากที่สุด	๕	๑
มาก	๔	๒
ปานกลาง	๓	๓
น้อย	๒	๔
น้อยที่สุด	๑	๕

พร้อมทั้งได้นำการจัดลำดับน้ำหนักค่าเฉลี่ยของลำดับความคิดเห็น ซึ่งได้จัดลำดับไว้ตามแนวคิดของ Likert ล้วน สายยศ และคณะ (๒๕๔๓ : ๕๑) มาใช้เป็นเกณฑ์ในการให้น้ำหนักค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น ดังนี้

ตาราง ๓.๒ แสดงระดับค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น

ระดับค่าเฉลี่ย	แปลความหมาย
๔.๕๐ – ๕.๐๐	เห็นด้วยมากที่สุด
๓.๕๐ – ๔.๔๕	เห็นด้วยมาก
๒.๕๐ – ๓.๔๕	เห็นด้วยปานกลาง
๑.๕๐ – ๒.๔๕	เห็นด้วยน้อย
๐.๕๐ – ๑.๔๕	เห็นด้วยน้อยที่สุด

๑) กำหนดข้อความการประเมินจากข้อมูลในกิจกรรมให้ครอบคลุมเนื้อหาการประเมิน

๒) นำ แบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

๓) นำแบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน ที่ผ่านการพิจารณา ให้ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

๔) นำ แบบประเมินกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว เพื่อนำไปใช้จริง

๓.๕ วิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

จากการจัดกิจกรรมตามรายละเอียดของกิจกรรมใน Action Plane นั้น ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษา สืบค้น โดยมีการรวบรวม จำแนกประเภทของข้อมูลชนิดต่าง ๆ พร้อมทั้งทำการวิเคราะห์และ สรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันกับชุมชน ที่ได้ข้อมูลมาจากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ ตอบแบบประเมิน แบบสอบถาม จัดเวทีการเสวนา การประกวดผ้า การสังเกต การพูดคุย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

จากข้อมูลต่างๆที่ได้รับมานั้น ทีมวิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้ในส่วนของภูมิปัญญาจากผ้าชิ้นดินจกนั้นทำการวิเคราะห์ตามหลักการและทฤษฎีของแนวคิดชนวิทยา และแนวคิดเรื่องของวรรณกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทั้งในเรื่องของคติชนวิทยา วรรณกรรมท้องถิ่นและผ้าทอ ในส่วนของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นได้นำเอาระเบียบวิธีตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมาทำการวิเคราะห์ เพื่อทำการสรุป และ รายงานผลต่อไป